

Yazar/Author

Habibe KAZANCIOĞLU *

Makale Başlığı/Article Title

Şemsülmaârif Mektebi'nin H. 1303 (M. 1885-1886) Tarihli Tevzî-i Mükâfât Cedveli

Tevzî-i Mükâfât Cedveli (The Distribution of Rewards Table) of Şemsulmaârif School Dated 1303 (1885-1886)

ÖZ

Osmanlı Devleti 19. yüzyılda eğitim-öğretim sisteminde çeşitli yenilikler ve düzenlemeler yapmıştır. Eğitimin yenileştirilmesi çalışmalarında devlet eliyle yapılan düzenlemeler çeşitli sebeplerden dolayı yetersiz kalmış ve eğitimdeki yenileşme çabaları istenen sonucu vermemiştir. Bu durum özel mektepler eliyle yenileşme düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu düşünceden hareketle Osmanlı coğrafyasında özel mektepler açılmaya başlanmıştır. Bu mekteplerden biri de Türk eğitim tarihinde adından sıkça söz ettiren Şemsülmaârif Mektebi'dir. Şemsülmaârif Mektebi, hem İstanbul'da kurulan ilk özel Müslüman mekteplerden olması hem de mezunları arasında yakın dönem Türk tarihinde önemli roller üstlenmiş birçok kişinin bulunması açısından önemli bir kurumdur. Şemsülmaârif Mektebi hakkındaki bilgilerin büyük bir kısmı 1308 (1891) yılından sonrasına ait olup bu tarihten öncesine dair bilgiler oldukça sınırlıdır. Şemsülmaârif Mektebi'nin 1303 (1885-1886) eğitim-öğretim yılına ait olan Tevzî-i Mükâfât Cedveli sayesinde mektebin türü, kademesi, mektepte uygulanan eğitim müfredatı, mektepte çeşitli alanlarda başarı gösteren talebelerin isimleri, sayısı ve cinsiyetleri, talebelerin aldıkları dersler, mektepte uygulanan puanlama sistemi gibi birçok bilgiye ulaşmak mümkündür. Bu çalışmada Şemsülmaârif Mektebi'nin 1303 (1885-1886) eğitim- öğretim yılına ait Tevzî-i Mükâfât Cedvelinin Latin harflerine çevirisi yapılmış, cedveldeki bilgilerden hareketle Osmanlı eğitim sistemindeki ödüllendirme ve Şemsülmaârif Mektebi üzerine çeşitli değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şemsülmaârif Mektebi, Tevzî-i Mükâfât Cedveli, Eğitim-öğretim, Abdi Kâmil.

ABSTRACT

The Ottoman Empire made various innovations and arrangements in the education system in the 19th century. The arrangements made by the state in the efforts to renew education were insufficient for various reasons and the efforts to renew education did not yield the desired results. This situation gave rise to the idea of innovation through private schools. Based on this idea, private schools started to be opened in the Ottoman geography. One of these schools was Şemsülmaârif Mektebi, which made a name for itself in the history of Turkish education. Şemsülmaârif Mektebi is an important institution both because it is one of the first private Muslim schools established in Istanbul and because its graduates include many people who played important roles in recent Turkish history. Most of the information about Şemsülmaârif Mektebi dates back to 1308 (1891) and the information on the period before this date is very limited. Thanks to the Tevzî-i Mükâfât Cedveli of Şemsülmaârif Mektebi for the academic year of 1303 (1885-1886), it is possible to access a lot of information such as the type and level of the school, the educational curriculum applied at the school, the names, number and gender of the students who succeeded in various fields at the school, the courses taken by the students, and the scoring system applied at the school. In this study, the Tevzî-i Mükâfât Cedveli of Şemsülmaârif Mektebi for the academic year of 1303 (1885-1886) was translated into Latin letters, and various evaluations were made on rewarding in the Ottoman education system and Şemsülmaârif Mektebi based on the information in the cedvel.

Keywords: Şemsülmaârif School, *Tevzî-i Mükâfât Cedveli* (Award Distribution Table) Education, Abdi Kâmil.

Extended Abstract

The Ottoman Empire made various innovations and arrangements in the education system in the 19th century. The arrangements made by the state in the efforts to renew education were insufficient for various reasons and the efforts to renew education did not yield the desired results. This situation gave rise to the idea of innovation through private schools. Based on this idea, private schools started to be opened in the Ottoman geography. One of these schools was Şemsülmaârif Mektebi, which made a name for itself in the history of Turkish education. Şemsülmaârif Mektebi is an important institution both because it is one of the first private Muslim schools established in Istanbul and because its graduates include many people who played important roles in recent Turkish history.

Most of the information about Şemsülmaârif Mektebi dates back to 1308 (1891) and the information on the period before this date is very limited. Thanks to the Tevzî-i Mükâfât Cedveli of Şemsülmaârif Mektebi for the academic year of 1303 (1885-1886), it is possible to access a lot of information such as the type and level of the school, the educational curriculum applied at the school, the names, number and gender of the students who succeeded in various fields at the school, the courses taken by the students, and the scoring system applied at the school.

In this study, the Tevzî-i Mükâfât Cedvel of Şemsülmaârif Mektebi for the academic year of 1303 (1885-1886) was translated into Latin letters, and various evaluations were made on rewarding in the Ottoman education system and Şemsülmaârif Mektebi based on the information in the cedvel.

The Ottoman Empire made an effort to use modern pedagogical methods in almost every field from teaching materials to effective teaching methods in the new educational institutions it opened within the scope of the renewal movement in the education system. One of the effective teaching methods applied was the reward method used to increase success.

In the Ottoman grading system, 9-10 was *Aliyyü'l-a'lâ* (very good), 8 *A'lâ* (good), 6-7 *Karîbü'l-a'lâ* (close to good), 5 Average, 4 *Karîbü'l-vasat* (close to average), 3 *Weak*, 1-2 *Ednâ* (very weak)

The founders of Şemsülmaârif Mektebi were Abdi Kâmil Bey from Thessaloniki and Riyâziyeci Nâdir Bey. Abdi Kâmil Bey was born in Thessaloniki in 1857. After completing high school, Abdi Kâmil worked as a clerk in Thessaloniki for a while, then came to Istanbul at the age of 20-25 and started giving private lessons. His success in education was appreciated by Münif Pasha, the Minister of Education of the period, and a sanbyan school called Taşmektep near Süleymaniye was given to Abdi Kâmil Bey's administration. Abdi Kâmil Bey was the first to implement the new method in this school. His success in implementing the new method increased his reputation, and in 1881, he and Nâdir Bey, who was a Riyâziyeci, founded a private school called Şemsülmaârif. However, Nâdir Bey separated from Abdi Kâmil Bey in 1884-1885 and founded the Numûne-i Terakkî School

The duration of education at Şemsülmaârif School consisted of six years, three of which were in ibtidâi and three in rüşdiyye. The school, which served both male and female students, had daytime and boarding sections. The fact that the names of female students in the Tevzî-i Mükâfât Cedveli are shown in separate tables shows that the classes of female students were separate from male students. In the 1885-1886 academic year, it is seen that female students had just graduated from ibtidâiye and there were no female students in the rüşdiyye section. There was not an independent preparatory class, but the phrase İhtiyât and First Year Lessons in the curriculum indicates that there were preparatory class students at the school. In accordance with the request of the parents, the new student could be given the bed'i besmele prayer, provided that it took place inside the school. Students who enrolled in the rüşdiyye section from outside the school had to present a certificate showing that they had graduated from ibtidâiye.

Students were to take private exams once every three months and public exams once a year; the private exams were to be conducted by the school and the public exams were to be conducted by inspectors and examiners appointed by the Ministry of Education. Students who failed to complete half of the total number of grades in all subjects would repeat the grade once, and if the same situation occurred the following year, they would be expelled from the school. Since the certificates obtained from the rüşdiyye section were

certified by the Ministry of Education, students were entitled to enroll in idâdis with the certificates they obtained.

Giriş

19. yüzyıl, Osmanlı eğitim kurumlarında yenileşme hareketlerinin ivme kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde eğitimde yenileşmeyi ifade eden *usûl-i cedîd* kavramı üzerinde çokça durulmuştur. “Ders araç ve gereçlerinde yenileşme ile öğretmenlerin geleneksel öğretim yöntemleri yerine modern ve etkili öğretim yöntemlerini uygulaması” anlamına gelen *usûl-i cedîd* kavramı Tanzimat’ın sonlarından itibaren daha çok ilköğretim için kullanılmışsa da genel olarak tüm öğretim düzeylerindeki benzer yenileşme çalışmalarını kapsamaktadır. (Akyüz, 1997: 180)

Osmanlı Devleti’nde uygulanmak istenen eğitimdeki yenileşme faaliyetleri; bu yeniliklerin bazı çevrelerin tepkisini çekmesi, istenilen oranda nitelikli öğretmenlerin olmayışı, eğitim için ayrılan kaynağın yetersizliği gibi sebeplerle beklenen sonucu vermemiştir. Eğitimin devlet eliyle yenilenmesi sürecinde ortaya çıkan bu gibi sorunlar özel okulların kurulması düşüncesini doğurmuştur. (Şimşek, 2014: 210-211)

Sultan II. Abdülhamid’in teşviki ve desteği ile 1 Eylül 1869 tarihli Maârif-i Umûmîye Nizamnâmesi ile denetimi devlete, kuruluşu ve idaresi de kişi veya bir cemaate ait olan Mekâtib-i Husûsiye adı verilen özel mektepler açılmıştır. Bu özel okullar Müslümanların açtıkları özel okullar ile gayrimüslimlerin açtıkları özel okullar olarak ikiye ayrılmaktadır. (Güçtekin, 2012: 4-5)

Osmanlı Devleti, eğitim sistemindeki yenileşme hareketi kapsamında açtığı yeni eğitim kurumlarında ders araç gereçlerinden etkili öğretim metotlarına kadar hemen her alanda modern pedagojik yöntemler kullanmaya gayret göstermiştir. Uygulanan etkili öğretim metotlarından biri de başarıyı artırmak için kullanılan ödül yöntemidir. Osmanlı not sisteminde 9-10 *Aliyyü’l-a’lâ* (pekiyi), 8 *A’lâ* (iyi), 6-7 *Karîbü’l-a’lâ* (iyiye yakın), 5 *Vasat*, 4 *Karîbü’l-vasat* (ortaya yakın), 3 *Zayıf*, 1-2 *Ednâ* (pek zayıf) idi. (Akyüz, 1997: 205)

1892 tarihli Dersâdet Mekâtib-i İbtidâiyesi için Talimât-ı Mahsûsa’nın 19. maddesi ile Dersâdet Mekâtib-i Rüştîyesi’nin İdâre-i Dâhiliyesi’ne Mahsus Talimât’ın 22-25. maddelerinde ibtidâî ve rüştîyelerde uygulanacak mükâfâtlara yer verilmiştir. Öğrencinin başarısını artırmak, çalışmasını teşvik etmek ve birbirlerine karşı güzel davranışlarda bulunmasını sağlamak amacıyla *Âferin*, *Takdîr*, *Tahsîn* ve *Levha-yı İftihâr* adıyla dört çeşit mükâfât verilmesi kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte, sekiz âferin bir tahsîn; iki tahsîn bir takdîr; iki takdîr ve dört tahsîn bir levha-yı iftihâr ve iki levha-yı iftihâr bir mükâfâta denk kabul edilmiştir. Bir hafta boyunca terbiyeli davranarak ceza almayanlara bir âferin verilmesi benimsenmiştir. Her ayın sonunda derslerinde başarılı olanlara iki âferin verilmesi istenmiştir. Sınavlarda birinci olanlara bir takdîr, ikinci olanlara bir tahsîn verilirken tam not alan tüm öğrencilere ikişer âferin verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, imtihân-ı umûmîde başarı gösterenlere mükâfâten kitap ve *Zikr-i cemîl*¹ verilmesi gerektiği kaydedilmiştir. Bunların yanı sıra sınavlarda başarı göstererek dereceye giren öğrenciler de ödüllendirilmiştir. Her dersin sınavından birinci olana *mükâfât*, ikinci, üçüncü ve dördüncüye ise *zikr-i cemîl* verilmiştir. Kendi sınıfında en fazla dersten dereceye giren ilk dört öğrenci ise *Fevkalâde Mükâfât*²’ı almaya hak kazanmıştır. (Kapçıl, 2013: 169-172) Uzun yıllar maarif müdürlüğü görevinde bulunan Midillili Mehmed Ziver² etkili olabilmesi adına gereksiz yere ödül

¹ Zikr-i Cemîl: Derslerinde başarı gösteren talebeye verilen kağıt (vesîka) hakkında kullanılan bir tabirdir. (Pakalın, 1993: III / 661)

² Hayatı hakkında detaylı bilgi için bk. (Tuğluk, 2021)

verilmemesi gerektiğini belirtir. (Cengiz ve Tuğluk, 2023: 33, 76) Bu da Osmanlı eğitim sisteminde ödülün istenen etkiyi göstermesinin önemsendiğini gösterir.

1. Şemsülmaârif Mektebi

1.1. Yeri ve Tarihçesi

Şemsülmaârif Mektebi'nin kuruluş tarihi ve yeri hakkında kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Maârif-i Umûmiye Nezâret-i İstatistiki'nde okulun açılış tarihi 1876 olarak kaydedilmiştir.³ Aynı şekilde Tercümân-ı Hakikat gazetesinde yayımlanan bir haberden mektebin açılış tarihinin 1874-1875 olduğu anlaşılmaktadır. (Şimşek, 2014: 223) Ergin, okulun açılış tarihini 1881 (Ergin, 1977: I / 470-471), Akyüz de 1881 veya 1882 olarak vermektedir. (Akyüz, 1997: 208) Atatürk'ün ilk öğretmeni Şemsi Efendi'nin 1880 yılında Şemsülmaârif'in idareciliği teklifi üzerine İstanbul'a gelmesi (Mert, 1991: 334); H. 1303 (M. 1885-1886) yılına ait Şemsülmaârif Mektebi'nin Tevzî-i Mükâfât Cedveli'nde geçen "...beşinci defa olarak tab' ve neşrine muvaffak olduğum işbu mükâfât cedvelini takdîm ile kesb-i şeref eylerim" (Şemsülmaârif Tevzî-i Mükâfât Cedveli, 1303: 3) ifadeleri, okulun 1880/1881 yılında açılmış olabileceğini göstermektedir.

Ergin, mektebin Vefa (Fatih-İstanbul) semtinde cami ile Atıf Efendi arasındaki büyük bir konakta eğitime başladığını daha sonra bu mektebin Şehzâdebaşı'ndaki Fevziye Caddesi'ndeki Nejat Bey konağına taşınarak yatılı ve gündüzlü hâle geldiğini belirtmektedir. (Ergin, 1977: I / 470-471) 1909 yılında Vefa semtine taşınan mektep 1913 eğitim yılının sonuna kadar Vefa semtinde eğitime devam etmiştir. 18 Eylül 1906 tarihinde mektebin adı, Sultan II. Abdülhamit'e atfen "Hamidî" isminin eklenmesiyle Şemsülmaârif-i Hamidî olmuş ancak 1909'dan sonra Hamidî ismi kullanılmamıştır. Şemsülmaârif Mektebi'nin 1891-1898 yılları arasında Erenköy ile Göztepe arasında ibtidâi sınıfları bulunan *Mektebi Latîf*, 1898-1905 yıllarında *Sahrâyı Cedîd Mektebi İbtidâiyyesi* olmak üzere iki şubesi bulunmaktadır. (Güçtekin, 2013: 105)

1885-1886 eğitim-öğretim yılında Şemsülmaârif Mektebi'nin eğitim süresi üçü ibtidâi, üçü rüşdiye derecesinde -erkek ve kız öğrenciye gündüzlü ve yatılı olmak üzere- altı seneden oluşmaktadır. (Şemsülmaârif Tevzî-i Mükâfât Cedveli,1303:) 1891 yılında mektebin eğitim süresi üçü ibtidâi, üçü rüşdiye ve ikisi idâdî derecesinde -erkek ve kız öğrenciye gündüzlü ve yatılı olmak üzere- sekiz senedir. 1894-1898 yıllarında Şemsülmaârif Mektebi, ibtidâi ve rüşdiye derecesinde erkek ve kız öğrenciye eğitim vermektedir. Mektep, 1900-1913 yıllarında ibtidâi ve rüşdiye derecesinde erkek öğrenciye yatılı ve gündüzlü; kız öğrenciye ise sadece gündüzlü olarak eğitim vermiş, 1913 eğitim-öğretim yılının sonunda kapanmıştır. (Güçtekin, 2013: 105-107)

1.2. Kurucusu ve İdarecileri

Şemsülmaârif Mektebi'nin kurucuları Selânikli Abdi Kâmil Bey ile Riyâziyeci Nâdir Bey'dir. Abdi Kâmil Bey 1857 yılında Selanik'te doğmuştur. Rüşdiyeyi tamamladıktan sonra Selanik'te bir süre kâtiplik⁴ yapan Abdi Kâmil, 20-25 yaşlarında İstanbul'a gelmiş ve özel dersler vermeye başlamıştır. Eğitim-öğretimdeki başarısı dönemin Maârif Nâzırı Münif Paşa tarafından takdirle karşılanmış ve Süleymaniye civarında *Taşmektep* denilen bir sıbyan mektebi Abdi Kâmil Bey'in

³ Maârif Nezâreti. *Maârif-i Umûmiye Nezâret-i Celîlesi İdaresinde Bulunan Mekâtib-i İbtidâiye, Rüşdiye, İddâiye, Aliyye ile Mekâtib-i Husûsiye ve Ecnebiyenin ve Dersaadette Tahriri İcra Kılınan ve Taşrada Mevcud Bulunan Kütüphanelerin İstatistiki (1310-1311 / 1894-1895) Sene-i Dersiyeye-i Maliyesine Mahsustur*. Dersaadet: Matbaa-i Osmaniye, t.y. s. 21.

⁴ Abdi Kamil Bey 1287 (1870-1871) yılında Selanik sancağı muhasebe kaleminde mülâzim kâtip olarak çalışmaya başlamış daha sonra deavî zabıt kâtibi olarak tayin olmuş ancak göreve başlamadan istifa etmiştir. (BOA), MF. MKT. 238-13

idaresine verilmiştir. Bu mektepte ilk kez usûl-i cedîd Abdi Kâmil Bey tarafından uygulanmıştır. Yeni usûlü uygulamadaki başarısı onun ününü arttırmış 1881 yılında Riyâziyeci Nâdir Bey'le birlikte Şemsülmaârif adındaki özel mektebi kurmuşlardır. Ancak Nâdir Bey 1884-1885 yılında Abdi Kâmil Bey'den ayrılarak Numûne-i Terakkî Mektebi'ni kurmuştur. (Ergin, 1977: I / 470-471)

Abdi Kâmil Bey Şemsülmaârif'in kurucu müdürü olup Mekatib-i İdâdiye Müfettişliği görevine tayin olununcaya kadar mektebin müdürlük vazifesini yürütmüş daha sonra müdürlük görevini kardeşi Ali Sâib Bey'e devretmiştir. 1894 yılına kadar Ali Sâib Bey, bu tarihten okulun kapanış yılı olan 1913 yılına kadar da Ahmed Şükrü Efendi okulun müdürlük vazifesini yürütmüştür. (Güçtekin, 2013:105)

Maârif Nezâretinde müfettişlik başta olmak üzere birçok maârif hizmetinde bulunan Abdi Kâmil Bey 11 Zilkade 1326 (16 Aralık 1908) yılında hastalığı sebebiyle Mekâib-i İdâdî müfettişliği görevinden emekliye ayrılmış (BOA. MF. MKT: 1087-29), 1926 yılında da vefat etmiştir. (Ergin, 1977: I / 470-471)

Usûl-i cedîdin öncülerinden olan Abdi Kâmil Bey karşılaştıkları tepkilere rağmen sıbyan mekteplerine sıra ve öğretmen kürsüsü konulmasına öncülük edenlerdendir. (Akyüz, 1997, 189) Ayrıca duvarlara o devirde kullanılması küfür sayılan resim, yazılı, yazısız haritalarla kerrat ve a'mâli erba'a cetvelleri astırmıştır. İdarecisi olduğu Taşmektep'e bilhassa yüksek sınıf tarafından çok rağbet gösterilmiştir. Meselâ eski sadrazamlardan Ethem Paşa, torunu Mübarek Galib Bey'i bu mektepte okutmuş, kendisi de Abdi Kâmil Bey'i himâye etmiştir. Abdi Kâmil okullarda okutulmak üzere usûl-i cedîde uygun Tecvîd, İlmihâl, Kavâid-i Türkiyye kitapları yazmıştır. (Ergin, 1977: III / 951; I, 470-471)

2. Şemsülmaârif Mektebi H. 1303 (M.1885-1886) Eğitim-Öğretim Dönemi

2.1. Mektebe Kabul Şartları ve Ücreti

Şemsülmaârif Mektebi öğrencilerin okula kaydı için çeşitli şartlar aramaktaydı. Öğrencilerin herhangi bir bulaşıcı hastalığının olmaması ile kötü ahlak ve davranışlardan herhangi birine sahip olmaması okulun en önemli kayıt şartlarındandı. Bunun yanı sıra okula kayıt yaptıracak öğrencilerin beş yaşından küçük on yaşından büyük olmaması gerekmektedir.

Şemsülmaârif Mektebi özel yani ücretli bir okul olup *dâhilî*, *nısf-ı dâhilî* ve *hâricî* olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır ve ücretler de buna göre düzenlenmiştir Dâhilî talebe eğitim ücretiyle birlikte birinci taksidi peşin olmak üzere senelik yirmi dört; nısf-ı dâhilî yani gündüz yemek yiyenler on üç buçuk, hâricî olanlardan sadece eğitim ücreti olmak üzere altı lira alınmaktadır. Ayrıca dâhilî kısmından olup tatil günlerini okulda geçirenlerden otuz lira alınmaktaydı.

2.2. Türü, Kademesi ve Sınıf Geçme Şartları

Şemsülmaârif Mektebi'nde eğitim-öğretim süresi üçü ibtidâî, üçü de rüşdiye olmak üzere altı seneden oluşmaktadır. Kız ve erkek öğrencilere hizmet veren okulun gündüzlü ve yatılı kısımları vardır. Tevzî-i Mükâfât Cedveli'ndeki kız öğrencilerin isimlerinin ayrı tablolarında gösterilmesi kız öğrencilerinin sınıflarının erkek öğrencilerden ayrı olduğunu göstermektedir. 1885-1886 eğitim öğretim yılında kız öğrencilerin henüz ibtidâiyeden mezun oldukları görülmekte olup rüşdiye kısmında kız öğrenci yoktur. Müstakil bir ihtiyat yani hazırlık sınıfı yoktur ancak ders programında *İhtiyât ve Birinci Sene Dersleri* ibaresinden mektepte ihtiyat sınıfı öğrencilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Velinin isteği doğrultusunda okumaya yeni başlayacak öğrenciye okul içinde olmak şartıyla *bed'i besmele duâsı* yapılabilmektedir. Dışarıdan rüşdiye kısmına kayıt

yaptıracak öğrenciler, ibtidâiyeden mezun olduğunu gösterir bir şehâdetnâme ibrâz etmek zorundadır.

Talebinin üç ayda bir husûsî senede bir kere umûmî sınavları olup husûsî olanlar mektep tarafından umûmî olanlar Maârif Nezâreti tarafından tayin olunan müfettiş ve *mümeyyizler*⁵ tarafından yapılacaktır. Bütün derslerden tam numaralar toplamının yarısını dolduramayan öğrenci o sınıfı bir kez tekrar eder, bir sonraki yıl da aynı durum söz konusu olursa okuldan atılmaktadır. Rüşdiye kısmından alınan şehâdetnâmeler, Maârif Nezâreti tarafından tasdik olduğundan öğrenciler aldıkları şehâdetnâmelerle idâdilere kayıt yaptıırma hakkı kazanmaktadır.

3. Ders Programı

İbtidâiyye Sınıfları

İhtiyât ve Birinci Sene Dersleri: Mebde-i Kırâat unvanlı Hurûfât ve Kitâbet, Eczâ-yı Şerîfe, Kırâat-i Türkiyye, Usûl-i Hat, Hesâb-ı Zihnî.

İkinci Sene Dersleri: Kur'ân-ı Kerîm, İlm-i Hâl, İbâre-i Türkiyye, Usûl-i İmlâ, Hesâb-ı Zihnî ve Ta'dâd-ı Terkîm, Esmâ-yı Türkiyye, Hatt-ı Sülûs.

Üçüncü Sene Dersleri: Kur'ân-ı Kerîm, Tecvîd, Kısâs-ı Enbiyâ, Mebde-i Kavâid, Hesâb'dan (a'mâl-i erba'a), Usûl-i İmlâ, Malûmât-ı Muhtasara (mesâil-i dîniyye, muhtasar coğrafya ve tarihe dâirdir), Hatt-ı Sülûs ve Rik'a, Hurûfât-ı Fransevî.

Kız öğrenciler; İbare-i Türkiyye ve Hurûfât-ı Fransevî dersleri yerine Vezâifü'l-inâs dersi alacaklar ve idâre-i beytiyye (ev idaresi) dâir bilgiler edineceklerdir. Yaşı ve vakti uygun olanlara haftada iki gün el işleri talîm ettirilecektir.

Rüşdiye Sınıfları

Dördüncü Sene Dersleri: Sarf-ı Arabî, Fârisî, Hesâp'tan (kesr-i âdi ve a'sârî), Coğrafya, İmlâ tatbîkâtı, Fransızca ibâre, Hüsn-i Hatt-ı Türkî ve Fransevî, Resim, Cinnastik.

Beşinci Sene Dersleri: Nahv-i Arabî, Fârisî, Kavâid-i Osmânî'den fiillere kadar derslerini hâvî bulunduğu mektepten şehâdetnâme ahz etmiş efendiler mekâtib-i idâdiyyeye dâhil olacaklardır.

Hesâp'tan A'dâd-ı mürekkebe ve tenâsüb, Coğrafya-yı umûmî, Muhtasar Hendese, Fransızcadan sarf kısmı, Hüsn-i Hatt-ı Türkî ve Fransevî, Resim, Cinnastik.

Altıncı Sene Dersleri: Ulûm-ı Dîniyye, Tatbîkât-ı Arabiye, Mantık, Fârisî, Kavâid-i Osmânî (nihâyetine kadar ve tatbîkâtı), Mükemmel Hesâb (nihâyetine kadar), Coğrafya-yı Husûsî, Târih, Usûl-i Defterî, Hendese, Fransızcadan Nahv kısmı, Hüsn-i Hatt-ı Türkî ve Fransevî, Sulu Boya Resim, Cinnastik.

2. 4. Eğitim-Öğretim Kadrosu

Şemsülmaârif Mektebi'nin Tevzî-i Mükâfât Cedveli olarak düzenlenmiş olan kitapçığın kapağında okulun kurucusu ve müdürü olarak Abdi Kâmil Bey'in adı geçmektedir. Ancak cedvelde okulun diğer idâri kadrosu hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Okuldaki eğitim-öğretim kadrosu ve verdikleri dersler şu şekildedir:

Muallim	Ders
Lütfî Efendi	Ulûm-ı Dîniyye
Urfalı Mehmet Efendi	Arabî ve Mantık

⁵ Sınavda öğrencinin bilgisini yoklayan kimse.

Arif Efendi	Fârisî
Lütfi Efendi	Lisân-ı Osmânî ve İmlâ
Fahri Efendi	Hesâb
Fahri Efendi	Hendese
Mehmed Efendi	Coğrafya
Cemâl Beg	Târîh
Zühdi Efendi	Usûl-i Defterî
Bâhir Beg	Fransızca
Mösyö Oskar	Resim
Eyüp Efendi	Hatt-ı Rik'a

3. H.1303 (M.1885-1886) Eğitim-Öğretim Dönemi Yılı Tevzî-i Mükâfât Cedveli Rüşdiye Kısımından Şehâdetnâme Alan Talebeler

Numara	İsimler	Şehâdetnâme Derecesi
12	Hâşim Efendi bin Nâsır Beg	'Aliyyü'l-a'lâ
94	Mahmud Efendi bin Vasfî Beg	'Aliyyü'l-a'lâ
33	Surûrî Efendi bin Feham Beg	A'lâ
16	Kâzım Efendi bin Feyzi Beg	A'lâ
119	Ahmed Efendi bin Mehmed Ali Kapudan	Karîbü'l-a'lâ
108	Şemseddîn Efendi bin Rıfat Efendi	Karîbü'l-a'lâ
58	Mahmud Efendi bin Müteveffâ Hüsnü Beg	Karîbü'l-a'lâ
35	Bekir Efendi bin Kâsım Ağa	Karîbü'l-a'lâ
9	Celâl Efendi bin Mehmed Ali Beg	Karîbü'l-a'lâ
22	Mahmud Celâl Efendi bin Hüsnü Efendi	Karîbü'l-a'lâ

Müntehâ (Son) Sınıfın Mükâfât ve Zikr-i Cemîlleri

Ulûm-ı Dîniyye Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Lütfi Efendi
94	Mahmud Efendi	İkinci Mükâfât	Lütfi Efendi
16	Kâzım Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Lütfi Efendi

Arabî ve Mantık Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Urfalı Mehmet Efendi
13	Surûrî Efendi	İkinci Mükâfât	Urfalı Mehmet Efendi
16	Kâzım Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Urfalı Mehmet Efendi
108	Şemseddîn Efendi	İkinci zikr-i cemîl	Urfalı Mehmet Efendi
35	Bekir Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl	Urfalı Mehmet Efendi

Fârisî Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Arif Efendi
94	Mahmud Efendi	İkinci Mükâfât	Arif Efendi
33	Surûrî Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Arif Efendi
108	Şemseddîn Efendi	İkinci zikr-i cemîl	Arif Efendi
35	Kâzım Efendi	İkinci zikr-i cemîl	Arif Efendi

Lisân-ı Osmânî ve İmlâ Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Lütfî Efendi
33	Surûrî Efendi	İkinci Mükâfât	Lütfî Efendi
16	Kâzım Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Lütfî Efendi
119	Ahmed Efendi	İkinci zikr-i cemîl	Lütfî Efendi
58	Mahmud Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl	Lütfî Efendi

Hesâb Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Fahri Efendi
94	Mahmud Efendi	İkinci Mükâfât	Fahri Efendi
33	Surûrî Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Fahri Efendi
108	Şemseddîn Efendi	İkinci zikr-i cemîl	Fahri Efendi
119	Ahmed Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl	Fahri Efendi

Hendese Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Fahri Efendi
33	Surûrî Efendi	İkinci Mükâfât	Fahri Efendi

Coğrafya Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Mehmed Efendi
119	Ahmed Efendi	İkinci Mükâfât	Mehmed Efendi
94	Mahmud Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Mehmed Efendi
16	Kâzım Efendi	İkinci zikr-i cemîl	Mehmed Efendi

Tarih Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Cemâl Beg
94	Mahmud Efendi	İkinci Mükâfât	Cemâl Beg
33	Surûrî Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Cemâl Beg
35	Bekir Efendi	İkinci zikr-i cemîl	Cemâl Beg

Usûl-i Defterî Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Zühdi Efendi
94	Mahmud Efendi	İkinci Mükâfât	Zühdi Efendi
33	Surûrî Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Zühdi Efendi
16	Kâzım Efendi	İkinci zikr-i cemîl	Zühdi Efendi
108	Şemseddîn Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl	Zühdi Efendi

Fransızca Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Bâhir Beg
94	Mahmud Efendi	İkinci Mükâfât	Bâhir Beg
16	Kâzım Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Bâhir Beg

Resim Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
12	Hâşim Efendi	Birinci Mükâfât	Mösyö Oskar
33	Surûrî	İkinci Mükâfât	Mösyö Oskar
16	Kâzım Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Mösyö Oskar
119	Ahmed	İkinci zikr-i cemîl	Mösyö Oskar

Hatt-ı Rik'a Dersi			
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl	Dersin Muallimi
22	Mahmud Efendi	Birinci Mükâfât	Eyüp Efendi
12	Hâşim Efendi	Birinci zikr-i cemîl	Eyüp Efendi
119	Ahmed	İkinci zikr-i cemîl	Eyüp Efendi
58	Mahmud Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl	Eyüp Efendi

Hatt-ı Dîvânî Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
9	Celâl Efendi	Birinci Mükâfât
16	Kâzım Efendi	Birinci zikr-i cemîl

Beşinci Sınıfın Mükâfât ve Zikr-i Cemîlleri

Arabî Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve zikr-i cemîl
83	Hakkı Efendi	Birinci Mükâfât
10	Mehmed Efendi	İkinci Mükâfât
110	Refik Efendi	Birinci zikr-i cemîl
127	Ahmed Efendi	İkinci zikr-i cemîl
13	Neşet Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Farisî Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
83	Hakkı Efendi	Birinci Mükâfât
31	Hikmet Efendi	İkinci Mükâfât
120	İhsan Efendi	Birinci zikr-i cemîl
10	Mehmed Efendi	İkinci zikr-i cemîl
110	Refik Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Lisân-ı Osmânî ve İmlâ Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
65	Süreyyâ Efendi	Birinci Mükâfât
44	Salih Efendi	İkinci Mükâfât
83	Hakkı Efendi	Birinci zikr-i cemîl
10	Mehmed Efendi	İkinci zikr-i cemîl
13	Neşet Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Hesâb Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
10	Mehmed Efendi	Birinci Mükâfât
31	Hikmet Efendi	İkinci Mükâfât
83	Hakkı Efendi	Birinci zikr-i cemîl
65	Süreyyâ Efendi	İkinci zikr-i cemîl

109	Sami Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl
-----	-------------	---------------------

Hendese Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
83	Hakkı Efendi	Birinci Mükâfât
10	Mehmed Efendi	İkinci Mükâfât
31	Hikmet Efendi	Birinci zikr-i cemîl
55	İbrahim Efendi	İkinci zikr-i cemîl
110	Refik Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Coğrafya Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
83	Hakkı Efendi	Birinci Mükâfât
10	Mehmed Efendi	İkinci Mükâfât
13	Neşet Efendi	Birinci zikr-i cemîl
110	Refik Efendi	İkinci zikr-i cemîl
31	Hikmet Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Fransızca Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
83	Hakkı Efendi	Birinci Mükâfât
110	Refik Efendi	İkinci Mükâfât
184	Gâlib Efendi	Birinci zikr-i cemîl
127	Ahmed Efendi	İkinci zikr-i cemîl
10	Mehmed Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Resim Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
172	Celâl Efendi	Birinci Mükâfât
83	Hakkı Efendi	İkinci Mükâfât
109	Sâmi Efendi	Birinci zikr-i cemîl
184	Gâlib Efendi	İkinci zikr-i cemîl
10	Mehmed Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Hatt-ı Fransızca Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
110	Refik Efendi	Birinci Mükâfât
83	Hakkı Efendi	İkinci Mükâfât
10	Mehmed Efendi	Birinci zikr-i cemîl
55	İbrahim Efendi	İkinci zikr-i cemîl
57	Eşref Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Hatt-ı Türkî Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
83	Hakkı Efendi	Birinci Mükâfât
55	İbrahim Efendi	İkinci Mükâfât
105	Ziyâ Efendi	Birinci zikr-i cemîl
152	Râsim Efendi	İkinci zikr-i cemîl
65	Süreyyâ Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Dördüncü Sınıfın Mükâfât ve Zikr-i Cemîlleri

Ulûm-ı Dinîyye Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
14	Tevfik Efendi	Birinci Mükâfât
123	Ali Kemâl Efendi	İkinci Mükâfât
176	Fuâd Efendi	Birinci zikr-i cemîl
6	Hasan Efendi	İkinci zikr-i cemîl
1	Hikmet Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Arabî Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
193	Raûf Efendi	Birinci Mükâfât
123	Ali Kemâl Efendi	İkinci Mükâfât
72	Sâbit Efendi	Birinci zikr-i cemîl
176	Fuâd Efendi	İkinci zikr-i cemîl
14	Tevfik Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Fârisî Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
174	Âkil Efendi	Birinci Mükâfât
123	Ali Kemâl Efendi	İkinci Mükâfât
14	Tevfik Efendi	Birinci zikr-i cemîl
39	Esad Efendi	İkinci zikr-i cemîl
176	Fuâd Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Medhal-i Kavâid ve İmlâ Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
123	Ali Kemâl Efendi	Birinci Mükâfât
72	Sâbit Efendi	İkinci Mükâfât
176	Fuâd Efendi	Birinci zikr-i cemîl
47	Fâik Efendi	İkinci zikr-i cemîl
39	Esad Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Hesâb Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
123	Ali Kemâl Efendi	Birinci Mükâfât
72	Sâbit Efendi	İkinci Mükâfât
64	Kemâl Efendi	Birinci zikr-i cemîl
131	Râsim Efendi	İkinci zikr-i cemîl
176	Fuâd Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Medhâl-i Hendese Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
123	Ali Kemâl Efendi	Birinci Mükâfât
72	Sâbit Efendi	İkinci Mükâfât
47	Fâik Efendi	Birinci zikr-i cemîl
176	Fuâd Efendi	İkinci zikr-i cemîl
6	Hasan Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Coğrafya Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
1	Hikmet Efendi	Birinci Mükâfât
123	Ali Kemâl Efendi	İkinci Mükâfât
176	Fuâd Efendi	Birinci zikr-i cemîl
6	Hasan Efendi	İkinci zikr-i cemîl
39	Esad Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Fransızca Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
82	Ali Efendi	Birinci Mükâfât
176	Fuâd Efendi	İkinci Mükâfât
49	Veli Efendi	Birinci zikr-i cemîl
123	Ali Kemâl Efendi	İkinci zikr-i cemîl
174	Âkil Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Hatt-ı Türkî Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
123	Ali Kemâl Efendi	Birinci Mükâfât
72	Sâbit Efendi	İkinci Mükâfât
24	Murad Efendi	Birinci zikr-i cemîl
49	Veli Efendi	İkinci zikr-i cemîl
1	Hikmet Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Rüşdiye Kısımına Dâhil Olmak Üzere İbtidâî Kısmından Şehâdetnâme Alan Efendiler

Numara	İsim
62	Kenan Efendi bin Şâhin Beg
56	Cemîl Efendi bin Halil Ağa
25	Celaleddîn Efendi bin Faik Beg
19	Hasan Efendi bin Necip Efendi
146	Ekrem Efendi bin Emin Paşa
40	Lütfi Efendi bin Hasan Efendi
73	Talat Efendi bin Yakup Efendi
125	Muhtâr Efendi bin Şerafeddîn Efendi
185	Ahmed Efendi bin Hilmi Paşa
38	Niyazî Efendi bin Sıdkı Beg
121	Hüseyin Efendi bin Mustafa Ağa
17	Selim Efendi bin Feyzi Beg
59	Fehmi Efendi müteveffa Hüsni Beg
134	Ahmed Efendi bin Fikri Paşa
133	Talat Efendi bin Sadullah Efendi
173	Ali Rıfat Efendi bin Hafız Ömer Efendi
100	Hakkı Efendi bin İzzet Efendi
52	Gâlip Efendi bin müteveffa Ahmed Paşa
11	Hasan Efendi bin İsmail Hakkı Efendi
122	Osman Kemâl bin Mehmed Çavuş
5	Süreyyâ Efendi bin Râsih Efendi
98	Fahri Efendi bin Hüseyin Beg
3	Süleyman Efendi bin Emin Beg
192	Mehmed Efendi bin Hacı Halil Efendi

115	İhsan Efendi bin Murtaza Ağa
89	Rıza Efendi bin Hasan Ali Beg
112	Mehmed Ali bin Hasan Efendi
37	Seyfeddîn Efendi bin Abdullah Efendi
130	Şefik Efendi bin Asım Beg
166	Sâdi Efendi bin Mehmed Emin Efendi (İki dersin imtihanında bulunmadığı)

İbtidâî Kısmından Şehâdetnâme Alan Hanımlar

Numara	İsim
103	Hayriye Hanım binti Mehmed Efendi
143	Makbûle Hanım binti İsmail Hakkı Efendi
154	Emine Hanım binti İbrahim Ağa
147	Nebîhe Hanım binti Rıza Beg
148	Behîce Hanım binti Rıza Beg

Üçüncü Sınıfın Mükâfât ve Zikr-i Cemîlleri

Kur'ân-ı Kerîm Dersi		
Numara	Esâmi	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
62	Kenan Efendi	Birinci Mükâfât
40	Lütfi Efendi	İkinci Mükâfât
89	Rızâ Efendi	Birinci zikr-i cemîl
56	Cemîl Efendi	İkinci zikr-i cemîl
25	Celaleddîn Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Tecvîd Dersi		
Numara	Esâmi	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
62	Kenan Efendi	Birinci Mükâfât
56	Cemîl Efendi	İkinci Mükâfât
25	Celaleddîn Efendi	Birinci zikr-i cemîl
17	Selim Efendi	İkinci zikr-i cemîl
89	Rızâ Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

İlm-i Hâl Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
62	Kenan Efendi	Birinci Mükâfât
56	Cemîl Efendi	İkinci Mükâfât
19	Hasan Efendi	Birinci zikr-i cemîl
125	Muhtar Efendi	İkinci zikr-i cemîl
38	Niyazi Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Sarf-ı Osmânî ve İmlâ Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i cemîl
62	Kenan Efendi	Birinci Mükâfât
56	Cemîl Efendi	İkinci Mükâfât
40	Lütfi Efendi	Birinci zikr-i cemîl
25	Celaleddîn Efendi	İkinci zikr-i cemîl
19	Hasan Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Hesâb Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
19	Hasan Efendi	Birinci Mükâfât
38	Niyazi Efendi	İkinci Mükâfât
62	Kenan Efendi	Birinci zikr-i cemîl
56	Cemîl Efendi	İkinci zikr-i cemîl
25	Celaleddîn Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Kırâat-i Türkî Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
62	Kenan Efendi	Birinci Mükâfât
56	Cemîl Efendi	İkinci Mükâfât
146	Ekrem Efendi	Birinci zikr-i cemîl
38	Niyazi Efendi	İkinci zikr-i cemîl
134	Ahmed Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Muhtasar Tarih Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
62	Kenan Efendi	Birinci Mükâfât
56	Cemîl Efendi	İkinci Mükâfât
25	Celaleddîn Efendi	Birinci zikr-i cemîl
146	Ekrem Efendi	İkinci zikr-i cemîl
40	Lütfi Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Hatt-ı Rik'a Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve zikr-i cemîl
62	Kenan Efendi	Birinci Mükâfât
56	Cemîl Efendi	İkinci Mükâfât
125	Muhtâr Efendi	Birinci zikr-i cemîl
146	Ekrem Efendi	İkinci zikr-i cemîl

Üçüncü Sınıf Hanımlarının Mükâfât ve Zikr-i Cemîlleri

Numara	İsim	Ders	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
103	Hayriye Hanım	İlm-i Hâl	Mükâfât
103	Hayriye Hanım	Kırâat-i Türkî	Mükâfât
103	Hayriye Hanım	Tarih	Mükâfât
143	Makbûle Hanım	İlm-i Hâl	Mükâfât
143	Makbule Hanım	Hesâb	Mükâfât
143	Makbûle Hanım	Kırâat-i Türkî	Mükâfât
154	Emine Hanım	Coğrafya	Mükâfât
147	Nebîhe Hanım	Umûm Dersler	Zikr-i cemîl
148	Behîce Hanım	Umûm Dersler	Zikr-i cemîl

İkinci Sınıf Talebesinin Mükâfât ve Zikr-i Cemîlleri

Kur'ân-ı Kerîm Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
18	Selaheddîn Efendi	Birinci Mükâfât
170	Selim Efendi	İkinci Mükâfât

204	Râsim Efendi	Birinci zikr-i cemîl
93	Abdülkâdir Efendi	İkinci zikr-i cemîl
138	Ahmed Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

İlm-i Hâl Dersi

Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
18	Selahaddîn Efendi	Birinci Mükâfât
170	Selim Efendi	İkinci Mükâfât
138	Ahmed Efendi	Birinci zikr-i cemîl
..	Ferid Efendi	İkinci zikr-i cemîl
67	Mazhar Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

İmlâ Dersi

Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
18	Selahaddîn Efendi	Birinci Mükâfât
93	Abdülkâdir Efendi	İkinci Mükâfât
196	Hayri Efendi	Birinci zikr-i cemîl
170	Selim Efendi	İkinci zikr-i cemîl
...	Ferid Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Ta'dât ve Terkîm Dersi

Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
170	Selim Efendi	Birinci Mükâfât
95	İzzet Efendi	İkinci Mükâfât
138	Ahmed Efendi	Birinci zikr-i cemîl
175	Hakkı Efendi	İkinci zikr-i cemîl
67	Mazhar Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Kırâat-i Türkî Dersi

Numara	İsim	Mükâfât ve zikr-i cemîl
95	İzzet Efendi	Birinci Mükâfât
18	Selahaddîn Efendi	İkinci Mükâfât
182	Ali Efendi	Birinci zikr-i cemîl
111	Muhtâr Efendi	İkinci zikr-i cemîl
170	Selim Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

İkinci Sınıf Hanımlarının Mükâfât ve Zikr-i Cemîlleri

Numara	İsim	Dersin Adı	Mükafat ve zikr-i cemil
165	Atiye Hanım	İmlâ	Mükâfât
165	Atiye Hanım	Hesab	Mükâfât
165	Atiye Hanım	Kırâat-i Türkî	Mükâfât
80	Afife Hanım	İmlâ	Mükâfât
80	Afife Hanım	Hesab	Mükâfât
80	Afife Hanım	Kırâat-i Türkî	Mükâfât
75	Muzaffer Hanım	İmlâ	Mükâfât
209	Latife Hanım	İmlâ	Mükâfât
142	Emine Hanım	İmlâ	Birinci Mükafat

Birinci ve İhtiyât Sınıfları Talebesinin Mükâfât ve Zikr-i Cemîlleri

Kur'ân-ı Kerîm Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
81	Neşet Efendi	Birinci Mükâfât
136	Ferid Efendi	İkinci Mükâfât
151	Selahaddîn Efendi	Birinci zikr-i cemîl
45	Ahmed Efendi	İkinci zikr-i cemîl
117	Tevfik Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

İbâre-i Türkî Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
136	Ferid Efendi	Birinci Mükâfât
118	Selim Efendi	İkinci Mükâfât
81	Neşet Efendi	Birinci zikr-i cemîl
...	Şâdi Efendi	İkinci zikr-i cemîl
202	Hüsnü Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Hesâb-ı Zihnî Dersi		
Numara	İsim	Mükâfât ve Zikr-i Cemîl
..	Şâdi Efendi	Birinci Mükâfât
81	Neşet Efendi	İkinci Mükâfât
136	Ferid Efendi	Birinci zikr-i cemîl
151	Selahaddîn Efendi	İkinci zikr-i cemîl
45	Ahmed Efendi	Üçüncü zikr-i cemîl

Birinci Sınıf Hanımlarının Mükâfât ve Zikr-i Cemîlleri

Numara	İsim	Dersin Adı	Mükafat ve zikr-i cemil
86	Namiye Hanım	Kırâat-i Türkî	Mükâfât
..	Namiye Hanım	Hesab-ı zihnî	Mükâfât
85	Şayikân Hanım	Kırâat-i Türkî	Mükâfât
84	Bedia Hanım	Kırâat-i Türkî	Mükâfât
169	Maide Hanım	Kırâat-i Türkî	Mükâfât

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde eğitim sisteminde 19. yüzyıl boyunca, ders araç gereçlerinden öğretim metotlarına kadar birçok alanda yenilik ve düzenlemeler yapılmıştır. Bu yeniliklerden biri de açılan azınlık ve yabancı okullarıyla rekabet etmesi ve öğrencilerin azınlık ve yabancı okullara giderek dinî ve millî kimliklerinden uzaklaşmasını engellemek amacıyla açılan özel İslam mektepleridir. Bu mektepler İstanbul başta olmak üzere Osmanlı topraklarının çeşitli şehirlerinde açılmıştır. Açılan bu mekteplerden biri de Türk eğitim tarihinde adından sıkça söz ettiren Şemsülmaârif Mektebi'dir. Şemsülmaârif Mektebi hem İstanbul'da kurulan ilk özel Müslüman mekteplerinden olması hem de mezunları arasında yakın dönem Türk tarihinde önemli roller üstlenmiş birçok kişinin bulunması açısından önemli bir kurumdur.

Şemsülmaârif Mektebi'nin H. 1303 (M. 1885-1886) tarihli Tevzî-i Mükâfât Cedveli sayesinde 19. yüzyılın sonunda Osmanlı Eğitim sisteminde uygulanan ödüllendirmeler ile bu mektepte okuyan öğrencilerin isimleri, cinsiyetleri ve bunların başarı durumları hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Şemsülmaârif Mektebi'nin kuruluş tarihi hakkında kaynaklarda 1876, 1874-1875, 1881 gibi farklı bilgiler yer almaktadır. Şemsülmaârif Mektebi'nin H. 1303 (M. 1885-1886) tarihli Tevzî-i Mükâfât Cedveli'nde geçen "...beşinci defa olarak tab' ve neşrine muvaffak olduğum işbu mükâfât cedvelini takdim ile kesb-i şeref eylerim" ifadeleri, okulun 1880 / 1881 yılında açılmış olabileceğini göstermektedir.

Tevzî-i Mükâfât Cedveli'nde öğrencilerin gördükleri ders isimlerine de yer verilmiştir. Böylelikle bu cedvel anılan dönemde okutulan dersler ve hangi derslerin hangi sınıf basamaklarında okutulduğu hakkında birincil kaynak olma özelliği taşımaktadır.

Şemsülmaârif Mektebi'nin neşredilen beşinci Tevzî-i Mükâfât Cedveli'ne göre rüşdiye kısmından 10 erkek öğrenci diploma almaya hak kazanmıştır. Bu öğrencilerden 2'si 'Aliyyü'l-a'lâ, 2'si A'lâ, 6'sı da Karîbü'l-a'lâ derecesiyle mezun olmuşlardır. İbtidâî kısmından ise 30 erkek 5 kız öğrenci mezun olmuştur. İbtidâiyye kısmından mezun olan öğrencilerin mezuniyet derecelerini gösterir bir ibâre yoktur.

Şemsülmaârif Mektebi'nde eğitim-öğretim süresi üçü ibtidâî, üçü de rüşdiye olmak üzere altı seneden oluşmaktadır. Kız ve erkek öğrencilere hizmet veren okulun gündüzlü ve yatılı kısımları vardır. Tevzî-i Mükâfât Cedveli'ndeki kız öğrencilerin isimlerinin ayrı tablolarda gösterilmesi kız öğrencilerinin sınıflarının erkek öğrencilerden ayrı olduğunu göstermektedir. 1885-1886 eğitim öğretim yılında kız öğrencilerin ibtidâiyeden henüz mezun oldukları görülmekte olup rüşdiye kısmında kız öğrenci yoktur. Müstakil bir ihtiyat yani hazırlık sınıfı yoktur ancak ders programında İhtiyât ve Birinci Sene Dersleri ibaresinden mektepte ihtiyat sınıfı öğrencilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Cedvelin diğer kısmında hem mezun öğrencilerin hem de eğitim-öğretimleri hâlâ devam eden öğrencilerin derslerinde gösterdikleri başarı dereceleri yer almaktadır. Öğrencilerin ödül olarak *mükâfât* (birinci, ikinci) ve *zîkr-i cemîl* (birinci, ikinci, üçüncü) varakaları aldıkları görülmektedir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Osmanlı Arşivi (BOA.) Maarif Nezâreti Mektûbî Kalemi [MF.MKT.] Nr.1087-28.

Osmanlı Arşivi (BOA.) Maarif Nezâreti Mektûbî Kalemi [MF.MKT.] Nr. 238-13.

Diğer Kaynaklar

Akyüz, Y.(1997). *Türk eğitim tarihi*. Kültür Üniversitesi Yayınları.

Cengiz, A.; Tuğluk, A. (2023). *Osmanlı'da Öğretmen Kılavuzu: Bedreka-i Muallimîn (Midillili Mehmed Zîver)*. Çizgi Kitabevi.

Ergin, O. (1977). *Türkiye maarif tarihi*. C. 3-4. Eser Matbaası.

Ergin, O. (1977). *Türkiye maarif tarihi*. C. 1-2. Eser Matbaası.

Güçtekin, N. (2013). *İstanbul'daki Müslim özel mektepleri (1873-1922)*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Kapçı, H. Z. (2013). Osmanlı eğitim sisteminde disiplin: Dârülhayr-i Âli örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6 (28), 166-180.

Leylî ve Nehârî *Şemsü'l-Maârif Mektebi'nin Etfâl ve Zükûr ve İnâs Kısımlarına Mahsûs Tevzî-i Mükâfât Cedveli* (1303 / 1885-1886). Dersaadet: Mahmut Beg Matbaası.

Maârif Nezâreti. *Maârif-i Umûmiye Nezâret-i Celîlesi İdaresinde Bulunan Mekâtib-i İbtidâiyye, Rüşdiyye, İdâdiyye, Aliyye ile Mekâtib-i Husûsiyye ve Ecnebiyenin ve Dersaadette Tahriri İcra Kılınan ve Taşrada Mevcud Bulunan Kütüphanelerin İstatistiki (1310-1311 / 1894-1895) Sene-i Dersiyye-i Maliyesine Mahsustur*. Dersaadet: Matbaa-i Osmaniye, t.y.

Mert, Ö. (1991). Atatürk'ün ilk öğretmeni Şemsi Efendi (1852-1917). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 7 (20), 331-346.

Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. C III. MEB Yayınları.

Sâlnâme-i Maârif-i Umûmîye. Darü'l-Hilâfetü'l-Aliyye Matbaası, 1317.

Şimşek, H. (2014). Osmanlı Devletinde özel okullar ve ilk Türk özel okulunun tarihçesine dair yeni bilgiler. *bilig* (68), 209-230.

Tuğluk, A. (2021). *Mekteb-i Sultaniden Yüzelliliklerin Eşiğine: Midillili Mehmed Zîver Bey*. Efe Akademi Yayınları.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal kuruluş ile ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.